

बैजनाथ गाउँपालिका

बैजनाथ राजपत्र

खण्ड : ०५

संख्या : ०६

भाग : ०१

प्रकाशित मिति : २०७८/१२/१३

बैजनाथ गाउँपालिकाको अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार संरक्षण, प्रवर्द्धन र कार्यान्वयन सम्बन्धि ऐन, २०७८

गाउँसभाबाट स्वीकृत मिति : २०७८/१०/२७ गते

गाउँपालिका अध्यक्षबाट प्रमाणिकरण मिति : २०७८/११/१० गते

प्रस्तावना:

नेपालको संविधान, समावेशी सिद्धान्त, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धि ऐन, २०७४ तथा संयुक्त राष्ट्र संघीय अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी महासन्धि – २००६ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006, CRPD) तथा अन्य प्रचलित ऐन कानूनहरू, कार्यान्वयन सम्बन्धमा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतद्वारा प्रतिपादित सिद्धान्त, लगायतका विभिन्न उद्देश्य, मर्म र भावना बमोजिम अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारको प्रचलन, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षा, सशक्तिकरण, अर्थपूर्ण सहभागिता, सम्मानजनक जिवन यापन लगायतको अधिकारहरूको स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गराउन बान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (त) समेतलाई मध्यनजर गर्दै अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार संरक्षण, प्रवर्द्धन र कार्यान्वयन गराउन बान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ दफा १०२ को उपदफा १ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि बैजनाथ गाउँपालिकाको गाउँ सभाबाट यो ऐन पारित गरिएको छ ।

परिच्छेद — १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः

(१) यस ऐनको नाम "बैजनाथ गाउँपालिका बाँकेको अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार संरक्षण प्रवर्द्धन र कार्यान्वयन सम्बन्धि ऐन, २०७८" रहेकोछ ।

(२) यो ऐन स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएपछी मात्र प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा;

(क) "अपाङ्गता भएका असहाय व्यक्ति " भन्नाले आफ्नो सम्पत्ति नभएका, स्याहार सुसार गर्ने परिवारका सदस्य वा संरक्षक नभएका वा आफै रोजगार गरी जीवनयापन गर्न नसक्ने अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(ख) "अपाङ्गता भएका व्यक्ति " भन्नाले शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक वा ईन्द्रीय सम्बन्धी दीर्घकालीन अशक्तता, कार्यगत सीमितता (फड्सनल इम्पेरिमेन्ट) वा विद्यमान अवरोधको कारण अन्य व्यक्ति सरह समान आधारमा पूर्ण र प्रभावकारी ढङ्गले सामाजिक जीवनमा सहभागी हुन बाधा भएका व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(ग) "तोकिएको " वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

(घ) "परिवार " भन्नाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिका बाजे, बज्यै, बाबु, आमा, छोरा, छोरी र पति पत्नी सम्झनु पर्छ र विवाहित भएका महिला अपाङ्गता व्यक्तिको हकमा निजको सासु ससुरा समेतलाई जनाउँछ ।

(ङ) "पहुँचयुक्त" भन्नाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई स्वनिर्भरतापूर्वक जीवन यापन गर्न तथा जीवनका हरेक पक्षमा पूर्णरूपले सहभागी हुन सक्ने गरी सक्षम बनाउन मानव निर्मित भौतिक संरचना, यातायातका साधन, सूचना र सञ्चारका उपकरण तथा प्रविधि सर्वसाधारणलाई खुल्ला गरिएका सेवा तथा सुविधा विना अवरोध समान रूपमा उपयोग गर्न सक्ने अवस्था सम्झनु पर्छ ।

(च) "पुनर्स्थापना केन्द्र" भन्नाले दफा १६ बमोजिमको पुनर्स्थापना केन्द्र सम्झनु पर्छ ।

(छ) "भाषा "भन्नाले बोली वा साङ्केतिक भाषा तथा अन्य प्रकारका ध्वनी रहित भाषा सम्झनु पर्छ ।

(ज) "मन्त्रालय " भन्नाले संघीय महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय र लुम्बिनी प्रदेशको सम्बन्धित मन्त्रालय समेतलाई सम्झनु पर्छ ।

(झ) "सञ्चार " भन्नाले भाषा, पाठको प्रस्तुति, ब्रेल, स्पर्श सञ्चार, ठूलो छपा, पहुँचयुक्त बहुमाध्यम, पहुँचयुक्त सूचना र सञ्चार प्रविधि लगायत लेख्य, श्रव्य, दृश्य सामान्य भाषा, मानव वाचन तथा सञ्चारका प्रवर्द्धनात्मक र वैकल्पिक तरिका, साधन र ढाँचा सम्झनु पर्छ ।

(ञ) "अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समिति " भन्नाले अपाङ्गता भएको व्यक्तिको हक, हितको संरक्षण गर्न गठित यस ऐनको दफा २५ बमोजिमको समिति सम्झनु पर्छ ।

(ट) "प्रवर्द्धन कोष"भन्नाले यस ऐनको दफा बमोजिमको कोषलाई सम्झनु पर्छ ।

(ठ) "स्वावलम्बी संस्था"भन्नाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू द्वारा खोलिएको संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(ड) "संजाल" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम गाउँपालिका भित्रका वडाहरूमा अपाङ्गताको प्रकृति बमोजिम गठित वडा समुह र उनीहरूको प्रतिनिधि मुलक गाउँपालिका तहको छाता संगठन लाई जनाउँदछ ।

(ढ) "अपाङ्गता परामर्श कक्ष" भन्नाले गाउँपालिकाले प्रवाहा गर्ने सबै सेवाहरूमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सरल सेवा प्रवाहको लागि अपाङ्गताको प्राविधिक सेवा सहितको कक्षलाई जनाउँदछ ।

(ण) "भौतिक पुनर्स्थापना सेवा" भन्नाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि प्रदान गरिने सहायक सामग्री, कृतिम अंगहरू, फिजियोथेरापी सेवा लगायत गमनशिलता तालिम समेतलाई जनाउँनेछ ।

(त) "ऐन" भन्नाले स्थानीय सरकार अधिकार संचालन ऐन २०७४ लाई सम्झनु पर्छ ।

(थ) "स्थानीय तह" भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्नेछ ।

(द) "गाउँ सभा" भन्नाले संविधानको धारा २२३ को उपधारा १ बमोजिमको बैजनाथ गाउँपालिकाको गाउँसभा सम्झनु पर्छ ।

(ध) "प्रमुख" भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।

(न) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले बैजनाथ गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद — २

अपाङ्गताको वर्गीकरण, परिचयपत्र तथा अभिलेख

३. **अपाङ्गताको वर्गीकरण:** (१) अपाङ्गताको वर्गीकरण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी ऐन २०७४ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(१) परिचय पत्र सम्बन्धी व्यवस्था अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी ऐन २०७४, नियमावली २०७७ र अन्य कानूनमा व्यवस्था भए अनुसारको प्रकृया अवलम्बन गरी यस ऐन बमोजिम अपाङ्गताको गम्भिरताको आधारमा देहायमा व्यवस्था भए बमोजिम अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

(२) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐनको अनुसूचिमा प्रकृतिका आधारमा अपाङ्गतालाई दश (शारीरिक अपाङ्गता, दृष्टिसम्बन्धी (दृष्टिविहिनता, न्यूनदृष्टियुक्त, पूर्णदृष्टिविहिन), सुनाई सम्बन्धी (बहिरा र सुस्तश्रवण), श्रवण दृष्टिविहिन, स्वरबोलाई सम्बन्धि, मानसिक वा मनोसामाजिक अस्वस्थता, बौद्धिक अपाङ्गता, अनुवंशिय रक्तश्रव तथा हेमोफिलिया सम्बन्धि अपाङ्गता, अटिज्म सम्बन्धि अपाङ्गता र बहुअपाङ्गता) प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको र सोही ऐनको अनुसूचिमा उल्लेखित गम्भिरताका आधारमा गरिएको अपाङ्गताको वर्गीकरणका आधारमा यो ऐन बमोजिम देहायका चार समुहमा परिचय-पत्र वितरण गरिनेछ ।

(३) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई आफ्नै साथमा राखी परिचयपत्रको प्रयोग गर्न र परिचय पत्रको दुरुपयोग लाई निरुत्साहित गर्न डिजिटल प्रविधिबाट परिचयपत्र प्रदान गर्न सकिनेछ ।

(क) पुर्ण अशक्त अपाङ्गता: देहायमा उल्लेखित अवस्थाका व्यक्तिहरूलाई पुर्ण अशक्त अपाङ्गता:

(क) वर्गको परिचयपत्र उपलब्ध गराइनेछ जुन रातो रंगको पृष्ठ भूमिमा जारी गरिनेछ ।

१. व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक वा इन्द्रिय सम्बन्धी प्रणालीहरूमा भएको क्षति र यसले ल्याएको कार्यगत विचलनको अवस्था असाध्य गम्भीर भई अरुको सहयोग लिएर पनि दैनिक जीवन सम्पादन गर्न असाध्यै कठिन हुने व्यक्ति,

२. सामान्य भन्दा सामान्य दैनिक क्रियाकलापहरू पनि स्वयं गर्न नसक्ने र अन्य व्यक्तिको सहयोग आवश्यक पर्ने, तीव्र बौद्धिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, तीव्र रूपमा अटिज्म प्रभावित व्यक्ति, पुर्ण रूपमा श्रवण दृष्टि विहिन व्यक्तिहरू, ।

३. दुई वा सोभन्दा बढि प्रकृतिका शारिरिक, मानसिक वा इन्द्रिय सम्बन्धी क्षति भई सबै जसो दैनिक क्रियाकलापहरू अन्य व्यक्तिकै सहयोगमा गर्नुपर्ने अवस्थाका व्यक्तिहरू,

४. निरन्तर रूपमा सघन हेरचाह (स्याहार सुसार) को आवश्यक परि रहने शारिरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति वा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू ।

(ख) अति अशक्त अपाङ्गता: देहायमा उल्लेखित अवस्थाका व्यक्तिहरूलाई अति अशक्त अपाङ्गता : 'ख' वर्गको परिचयपत्र उपलब्ध गराइनेछ जुन निलो पृष्ठ भूमिमा जारी गरिनेछ ।

१. शारीरिक, मानसिक वा इन्द्रिय सम्बन्धी क्षति वा विचलन भएपनि निरन्तर वा अधिकांश समय सहयोगी, दोभाषे वा मानव पथप्रदर्शक आदीको सहयोगमा आफ्नो दैनिक क्रियाकलापहरू लगायत हिडडुल र संचार गर्न कठिनाई हुने व्यक्तिहरू,

२. मष्तिस्क पक्षघात मेरुदण्डमा चोटपटक वा पक्षघात, हेमोफिलिया, मांशपेशी सम्बन्धी समस्या वा विचलन लगायत अन्य विभिन्न कारणले शरिरको ढाड, हात, गोडा, कम्मर आदीले काम गर्न नसकी दैनिक आवागमनको लागि हिलचियर प्रयोग गर्नुपर्ने अवस्थाका व्यक्तिहरू,

३. दुबै हात कुमदेखि वा पाखुरादेखि मुनी पुरै नचल्ने वा गुमाएका, विभिन्न कारणले दुवै हात र गोडा गुमाएका वा नचल्ने, कम्मरभन्दा मुनिको भाग गुमाएका वा नचल्ने, दुबै गोडा पुर्ण क्रियाशील नभई बैशाखीको प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरू

४. दृष्टिविहिन र पुर्ण दृष्टिविहिनको परिभाषा अन्तर्गत पर्ने व्यक्तिहरू,

५. संचारको लागि निरन्तर दोभाषे आवश्यक पर्ने पुर्ण रूपमा कान सुन्न नसक्ने (बहिरा) दैनिक जीवनका क्रियाकलापहरू स्वयं गर्न नसक्ने, सिकाइमा समस्या भएका बौद्धिक अपाङ्गता वा अटिज्म भएका व्यक्तिहरू, निरन्तर अरुको सहयोग लिइरहनुपर्ने बहुअपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू ।

(ग) मध्यम अपाङ्गता: देहायमा उल्लेखित अवस्थाका व्यक्तिहरूलाई मध्यम अपाङ्गता : (ग) वर्गको परिचयपत्र उपलब्ध गराइनेछ जुन पहुँचो पृष्ठभूमिमा जारी गरिनेछ ।

१. कृत्रिम अङ्ग क्यालीफर, विशेष प्रकारका जुता जस्ता सहायक, सामाग्रीको प्रयोग नगरी पनि सामान्य हिँडडुल लगायत दैनिक जीवनका क्रियाकलापहरू स्वयं गर्न सक्ने,

२. विभिन्न कारणले घुँडा मुनिको अङ्गमा मात्र प्रभाव परेको तर सहायक सामाग्रीहरू प्रयोग नगरी पनि सामान्य हिँडडुल गर्नसक्ने,

३. कुम वा पाखुरा भन्दा मुनी एक हात गुमाएका वा हात नचल्ने वा हातले गर्ने काम गर्न नसक्ने

४. दुवै हातको हत्केला भन्दा मुनिका कम्तीमा बुढी औँला र चोरी औँला गुमाएका,

५. दुवै गोडाको कुर्कुचाभन्दा मुनिको भाग नभएका तर सामान्य हिँडडुल गर्न सक्ने

६. मेरुदण्डमा समस्या भई ढाड कुप्रिएको,

७. सिकाइमा ढिलाइ भएका दैनिक क्रियाकलाप स्वयं गर्न सक्ने बौद्धिक अपाङ्गता र अटिज्म भएका व्यक्तिहरू,

८. श्रवणयन्त्रको प्रयोग बाट वा ठुलो आवाज मात्र सुन्नसक्ने सुस्तश्रवण व्यक्तिहरू,

९. शल्यक्रियाबाट स्वर यन्त्र झिकी घाँटीको नलीबाट मात्र बोल्नुपर्ने अवस्था भएका व्यक्तिहरू,

१०. ओठ तालु फाटेको कारण बोली अस्पष्ट भएका व्यक्तिहरू,

११. बोल्दा अड्किने, शब्द वा अक्षर दोहोर्‍याउने समस्या भएका तीव्र भकभके व्यक्तिहरू,

१२. तीन फिट भन्दा मुनिका होचापुड्का व्यक्तिहरू,

१३. चस्मा र श्रवणयन्त्र दुवै प्रयोग गर्ने श्रवण दृष्टिविहिन व्यक्तिहरू, लेन्स वा म्याग्रीफायरको प्रयोगबाट मात्र पढ्न सक्ने दृष्टियुक्त व्यक्तिहरू,

१४. अनुवशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया) सम्बन्धी समस्या भई दैनिक हिँडडुलमा कठिनाइ हुने व्यक्तिहरू,

१५. मानसिक वा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू ।

(घ) सामान्य अपाङ्गता : देहायमा उल्लेखित व्यक्तिहरूलाई सामान्य अपाङ्गता : (घ) वर्गको परिचय-पत्र उपलब्ध गराइनेछ जुन सेतो पृष्ठभूमिमा जारी गरिनेछ ।

१. शारिरिक, मानसिक वा इन्द्रिय सम्बन्धी सामान्य विचलन भएका तर दैनिक जीवनका क्रियाकलापहरू स्वयं सम्पादन गर्न सक्ने

२. हात वा खुट्टा केही छोटो भएका एक हातको हत्केला भन्दा मुनी नचल्ने वा गुमाएका, एक हातको हत्केलामुनिका कम्तीमा बुढी औँला वा चोरी औँला गुमाएका वा दुवै हातको हत्केलामुनिका कम्तीमा बुढी औँला वा चोरी औँला भएका व्यक्तिहरू,

३. ठुलो अक्षर पढ्न सक्ने न्युन दृष्टियुक्त व्यक्तिहरू,

४. दुवै गोडाको सबै औँलाका भागहरू नभएका,

५. श्रवणयन्त्र लगाई ठुलो आवाज सुन्ने तर बोली स्पष्ट भएका सुस्त श्रवण व्यक्तिहरू,

४. अगाङ्गता भएका व्यक्तिको अभिलेख राख्नु पर्ने:

१) सम्बन्धित वडा कार्यालयले आफ्नो क्षेत्रमा भएका कुल अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू मध्ये परिचय पत्र पाएका व्यक्तिहरूको अपाङ्गताको प्रकृति र गम्भिरता लगायत अन्य आवश्यक विवरण खुल्ने गरी नियमित रूपमा अद्यावधिक गरी त्यसको चौमासिक विवरण तयार गरी नियमित रूपमा गाउँपालिका र समन्वय समितिमा समेत पठाउनु पर्नेछ ।

२) गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको प्रकृति अनुसार बर्गिकृत तथ्यांक राखेछ र त्यसको नियमित अद्यावधिक गर्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले परिचय पत्र वितरण गरे पछि यसको जानकारी परिचय पत्र प्राप्त गर्ने व्यक्तिको स्थायी ठेगाना भएको वडा कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ३

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार

५. प्रचलित कानून बमोजिमका अधिकार उपभोग गर्न पाउने: (१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई यस ऐनद्वारा प्रदत्त अधिकारका अतिरिक्त अन्य व्यक्ति सरह समान आधारमा नेपालको संविधान-२०७२, CRPD-२००६, प्रचलित कानून बमोजिम प्रदत्त अधिकारको उपभोग गर्न पाउने अधिकार हुनेछ ।

६. सेवा, सुविधा प्राप्त गर्ने अधिकार: (१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई यस बैजनाथ गाउँपालिका भित्रका सरकारी सामुदायिक तथा निजी शैक्षिक संस्था, आवास, कार्यस्थल, भवन, सडक, यातायात, विद्युतीय सञ्चार सेवा लगायत सर्वसाधारणलाई खुल्ला भएका वा प्रदान गरिएका अन्य सेवा तथा सुविधाहरूमा सहज पहुँचको साथ अग्राधिकार हुनेछ ।

७. न्यायिक अधिकार: (१) बैजनाथ गाउँपालिका भित्रबाट प्रदान गरिने न्यायिक सेवाका सन्दर्भमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्न निःशुल्क कानूनी सहायताको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

८. सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी अधिकार:

(१) नेपालको संविधान, प्रचलित कानून र सर्वोच्च अदालतबाट समय समयमा विभिन्न मुद्दामा स्थापित नजिर समेतका आधारमा सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई बैजनाथ गाउँपालिकाले प्रदान गरिने विभिन्न प्रकारका आर्थिक सहयोग वा सामाजिक सुरक्षा भत्ता वा अन्य किसिमका सुविधा कानून बमोजिम प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(२) प्रचलित कानून, यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली तथा कार्यविधिको अधिनमा रही बैजनाथ गाउँपालिकाको सभाबाट निर्णय भए बमोजिमका नेपाल सरकारको सुविधा वा भत्ता नपाएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई समेत आर्थिक सहयोगको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

(३) आर्थिक सहयोग तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद — ४

शिक्षा, सीप विकास तथा रोजगारी

९. निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) अपाङ्गता भएका व्यक्ति लाई नेपाल सरकार, गाउँपालिका बाट सञ्चालित वा संघीय वा प्रदेश सरकार बाट अनुदान प्राप्त शैक्षिक संस्था द्वारा निःशुल्क रूपमा उच्च शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रबन्ध गरिनेछ ।

(२) यसका अतिरिक्त अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई बैजनाथ गाउँपालिकाले विशेष व्यवस्था गरी थप शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेर गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई यस बैजनाथ गाउँपालिका भित्र सञ्चालित कुनै पनि शैक्षिक संस्थामा भर्ना हुँदा कुनै प्रकारको शुल्क लिन पाइने छैन ।

(४) बैजनाथ गाउँपालिका द्वारा नै अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई तोकिए बमोजिमका व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउने छ ।

(५) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका कुनै पनि शिक्षण संस्थाले आफ्नो संस्थाको अतिरिक्त क्रियाकलाप, शैक्षिक सामग्रीको वितरण र पहुँचमा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

(६) नेपाल सरकार र बैजनाथ गाउँपालिकाले यस भौगोलिक क्षेत्र भित्र रहेका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई शिक्षा हासिल गर्न सहज बनाउन उनीहरूको आवश्यकता बमोजिम ब्रेल वा वैकल्पिक लिपि, साङ्केतिक भाषा, नविनतम सूचना प्रविधिको साधन कम्प्युटर, डेजी प्रविधि र आफ्ना साथीहरू बाट सिक्ने जस्ता एक भन्दा बढी माध्यम बाट शिक्षा दिने साथै सबै क्षेत्रमा डिजिटल प्रविधिको प्रयोग समेतको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(७) बैजनाथ गाउँपालिकाले दृष्टिविहिन, बहिरा, सुस्तश्रवण, श्रवणदृष्टिविहिन अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई उपयुक्त भाषा तरिका, लिपि, पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक डिजिटल प्रविधि लगायतका पहुँचयुक्त सूचना प्रविधिको माध्यमबाट तोकिए बमोजिम शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था गर्नेछ ।

(८) यस पालिकाले विपन्नता वा अपाङ्गताको गम्भीरता समेतका कारणले विशेष आवश्यकता भएका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू लाई सोको आधारमा आवास सुविधा सहितको शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

(९) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका अपाङ्गता भएका व्यक्ति लाई उपयुक्त अनुकूलता प्रदान गरी व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा, पौढ शिक्षा, व्यवहारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइमा पहुँच प्राप्त गर्न सक्षम बनाइनेछ ।

(११) शिक्षण संस्थाले अपाङ्गता भएका बालबालिकाका आवश्यकता लाई दृष्टिगत गरी अपाङ्गता मैत्री शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(१२) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित शिक्षण संस्थाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँच सुनिश्चित हुने गरी नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम विद्यालय भवन, शौचालय, खानेपानी तथा अन्य भौतिक संरचनाको निर्माण गर्नु पर्नेछ ।

(१३) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र निजी क्षेत्र बाट सञ्चालित शैक्षिक संस्थाले २% संख्यामा अपाङ्गता भएका बालबालिका लाई निःशुल्क अध्ययनको सुविधा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

१०. छात्र वृत्ति तथा आर्थिक सहयोग सम्बन्धि व्यवस्था:

(१) अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई निःशुल्क नगरिएको शिक्षाको लागि अपाङ्गता प्रवर्द्धन कोष बाट शैक्षिक छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) आर्थिक विपन्नता वा अन्य कुनै कारणले सामान्य अवस्थाबाट शिक्षा लिन असमर्थ अपाङ्गता भएका बालबालिका वा विद्यार्थीहरूलाई यस गाउँपालिकाले विशेष आर्थिक सहूलियत र सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछ ।

११. व्यवसायिक तालिम तथा स्वरोजगार:

(१) यस गाउँपालिकाले गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सबै इच्छुक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सीप अभिवृद्धि गरी व्यवसायिकता विकास तथा स्वरोजगारीको अवस्था सृजना गर्न व्यवसायिक तालिम उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) यस गाउँपालिकाले आफ्नो गाउँ क्षेत्र भित्रका विभिन्न पेशा वा व्यवसाय गर्न चाहाने अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई निजमा रहेको सीप, क्षमता तथा पेशा, व्यवसायका लागि निजले तयार गरेको प्रस्तावनाका आधारमा सहूलियत दरमा ऋण तथा अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्नेछ ।

(३) अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पुर्ण अशक्त भएका व्यक्तिको अभिभावकले संचालन गरेको पेशा व्यवसाय दर्ता र संचालनको बखत लाग्ने सम्पूर्ण कर छुट गरिनेछ ।

(४) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित कुनै कम्पनी, संघ संस्था वा अन्य कुनै व्यापारिक वा व्यावसायिक निकाय वा प्रतिष्ठानले अपाङ्गता भएका व्यक्ति विरुद्ध रोजगारी तथा अन्य कुनै विषयमा कुनै किसिमको भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

(५) कसैले पनि अपाङ्गता भएका शिक्षक वा कर्मचारी वा कामदारहरूलाई अपाङ्गताकै कारणले मात्र बढुवाको अवसरबाट बञ्चित गर्न वा बढुवा गर्न ईन्कार गर्न पाउने छैन ।

(६) रोजगारी दिने निकाय तथा संस्थाले रोजगारी कै सिलसिलामा अपाङ्गता भएको कामदार तथा कर्मचारीलाई रोजगारीबाट हटाउने वा पदबाट घटुवा गर्न पाइने छैन ।

१२. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिमा पहुँच

(१) गाउँपालिकाका सबै सूचनाहरू सबैका लागि पहुँचयोग्य डिजिटल अवस्थामा राखिनेछ ।

(२) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिलाई अपाङ्गता मैत्री बनाइनेछ ।

(३) विशेष गरी दृष्टिविहीन लगायतका व्यक्तिहरूले वाणिज्य लगायतका बैङ्किङ्ग क्षेत्रमा भोग्नु परिरहेको विभेदलाई गाउँपालिकाले डिजिटल प्रविधि मैत्री सेवा, शिक्षा र तालिम प्रदान गरी त्यस प्रकारको विभेदको अन्त्य गर्नेछ ।

(४) सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले राज्यद्वारा प्रदान गरिएका सूचनाहरू डिजिटल रूपमा प्रयोग गर्न सक्ने वातावरण गाउँपालिकाले निर्माण गर्नेछ ।

(५) कसैलाई पनि डिजिटल (Accessibility) पहुँचयुक्तता बाट बन्चित गरिने छैन ।

१३. अपाङ्गता भएका शिक्षक तथा कर्मचारी सम्बन्धि व्यवस्था:

(१) गाउँपालिका भित्र कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी तथा कामदार अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई घरपायक पर्ने गरी व्यवस्थापन गर्ने कार्य गाउँपालिकाको हुनेछ ।

(२) गाउँपालिका भित्र कार्यरत सबै अपाङ्गता भएका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि लगायतका कार्यक्रम गाउँपालिकाले सञ्चालन गर्नेछ ।

(३) उनिहरूको क्षमता विकासका निम्ति विशेष कार्यक्रम कार्यान्वयन गरेर सबै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई उत्पादनशिल बनाउने काम गाउँपालिकाको हुनेछ ।

(४) यस गाउँपालिका भित्र रहेका शिक्षक कर्मचारीहरूको पेशागत विकास, सिप र ज्ञानका निम्ति सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

१४. सांकेतिक भाषा तथा ब्रेललिपीको सहजीकरणको व्यवस्था:

(१) गाउँपालिकाका हरेक कार्यक्रमहरू अपाङ्गता मैत्री बनाइनेछ । यसका निम्ति गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सूचनाहरू ब्रेललिपीमा उपलब्ध गराइने छ ।

(२) हरेक वडामा कम्तिमा एक जना दोभाषेको व्यवस्था गरी बहिरा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहज सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था गाउँपालिकाले मिलाउने छ ।

(३) गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सबै सेवा-सुविधाहरूका बारेमा दृष्टिविहीन र बहिरा व्यक्तिहरूको ब्रेललिपी वा सांकेतिक भाषाका अभावमा कुनै कमि हुन दिइने छैन ।

(४) स्रोत उपलब्धताका आधारमा हरेक विद्यालयमा कम्तिमा एक एक जना दोभाषे र ब्रेललिपी जान्ने शिक्षकको व्यवस्था गाउँपालिकाले मिलाउनेछ । गाउँपालिका भित्र सञ्चालित दृष्टिविहीन स्रोत कक्षा भएका विद्यालयमा ब्रेललिपीमा लेखे कापी तथा स्लेट स्टाइलसका साथै डिजिटल बुक र साधन व्यवस्था गाउँपालिकाले शैक्षिक सामग्रीको रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

१५. अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई नियुक्त गर्नु पर्ने:

(१) यस गाउँपालिकाले आफ्नो पालिका क्षेत्र भित्र कुनै संघ संस्था, कम्पनी, कारखाना, शैक्षिक संस्था वा प्रतिष्ठानमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको शारीरिक क्षमता, तालिम, योग्यता र अनुभवका आधारमा उपयुक्त हुने काम उपलब्ध भएसम्म कुनै खास संख्यामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई नियुक्त गर्नु पर्ने गरी तोकिएको छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएका निकायले अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई नियुक्ति गर्दा अपाङ्गताको गम्भिरताको मात्रा जति बढि छ त्यतिनै प्राथमिकता साथ मौका दिएर नियुक्त गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद —५

पुनर्स्थापना, सशक्तिकरण एव सामाजिक समावेशीकरण

१६. पुनर्स्थापना सम्बन्धी व्यवस्था: (१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई समाजमा सक्रिय जीवन निर्वाह गर्न सक्षम हुने गरी प्रदान गरिने चिकित्सकीय सेवा, जीवनोपयोगी सीपमुलक तथा व्यावसायिक तालिम सहायक सामग्री, औषधि उपचार, नियमित परामर्श सेवा, शैक्षिक तथा आर्थिक सहयोग र बसोबासका लागि सञ्चालन गरिने आवास कार्यक्रम समेतका सम्बन्धमा गाउँपालिकाले पूर्ण अशक्त, अति अशक्त, सहाराविहीन वा बौद्धिक अपाङ्गता भएका र मानसिक वा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति वा पुनर्स्थापनाको सेवा आवश्यक पर्ने अपाङ्गता भएको व्यक्तिलाई पुनर्स्थापना गर्ने आवश्यक प्रबन्ध मिलाउने छ ।

(२) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई उपयुक्त आवासको व्यवस्था गर्न तथा सशक्तिकरण गरी समाजमा पुनर्स्थापना गर्ने प्रयोजनको लागि गाउँपालिकाले आवश्यकता अनुसार पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेछ ।

(३) कुनै संस्थाले गाउँपालिका बाट तोकिए बमोजिम स्वीकृति लिई उपदफा (१) को उद्देश्यका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(४) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका पुनर्स्थापना केन्द्रलाई नेपाल सरकार र बैजनाथ गाउँपालिकालेस्रोतले पुगे सम्म आवश्यकता हेरी तोकिए बमोजिमको आर्थिक तथा अन्य सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(५) पुनर्स्थापना केन्द्रमा हुनु पर्ने भौतिक तथा अन्य पूर्वाधार, व्यवस्थापन र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड तथा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था नेपाल सरकार र गाउँपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(६) संरक्षक र सहारा नभएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि आवासिय पुनर्स्थापना केन्द्रको व्यवस्था हुनेछ । उक्त केन्द्रमा डिजिटल प्रविधि सहितका अत्याधुनिक सिप सिकाउने व्यवस्था गरिनेछ ।

(७) गाउँपालिका भित्र संचालन भएका अपाङ्गता पुनर्स्थापना केन्द्रहरूलाई ट्रानजिसन सेन्टरको रूपमा संचालन गरिनेछ र उनीहरूलाई क्रमिक रूपमा समुदायमा समावेशिताको सिद्धान्त अनुसार पुनर्स्थापित गरिनेछ ।

१७. सामाजिक सुरक्षा:

(१) संघिय तथा प्रदेश कानूनको विपरित नहुने गरि बैजनाथ गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई समाजमा स्वतन्त्र र स्वावलम्बन पूर्वक जीवनयापन गर्न सक्ने गरी सक्षम बनाउन अपाङ्गता भएका व्यक्तिको योगदान रहने गरी वा तोकिएको अवस्थामा निःशुल्क रूपमा देहाय बमोजिमका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याउन सक्नेछ ।

(क) सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा सहितको सामुदायिक आवास सुविधा विकास गर्न,

(ख) असहाय बालबालिका र परिवारबाट त्यागिएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि आवासको व्यवस्था गर्न,

(ग) जीवन बिमा, स्वास्थ्य बिमा र दुर्घटना बिमा गराउन,

(घ) औषधि तथा आवश्यक सहायक सामग्री उपलब्ध गराउन,

(ङ) तोकिएको आधारमा बेरोजगारी भत्ता, जीवनयापन भत्ता तथा वृद्ध भत्ता उपलब्ध गराउन,

(च) तोकिएको अवस्थाका अपाङ्गता भएका व्यक्ति र निजका सहयोगीको लागि भत्ता उपलब्ध गराउन,

(छ) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विकासका लागि सर्वमान्य ढाँचा (Universal Design)को विकास तथा प्रयोगमा सहयोग गर्न,

(ज) तोकिए बमोजिमका अन्य सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा अपाङ्गताको विविधता, लिङ्ग, उमेर, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था जस्ता विषयलाई आधार बनाइनेछ ।

१८. स्वास्थ्य सम्बन्धि व्यवस्था

(१) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका तोकिए बमोजिमको आय भन्दा कम वार्षिक आय भएका वा तोकिएको रोगको उपचारको लागि सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल तथा अन्य निकाय द्वारा सञ्चालित अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्र आदिमा भर्ना भएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा तथा स्पीच थेरापी, अकोपेशनल थेरापी, फिजियाथेरापी, मनोसामाजिक परामर्श लगायतका आवश्यक सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनेछ ।

(२) यस गाउँपालिकाले आफ्नो भौगोलिक क्षेत्र भित्रका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू मध्ये अपाङ्गता भएका कारणले निरन्तर खानुपर्ने औषधि तथा अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफिलिया)सम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई आवश्यक पर्ने फ्याक्टर तथा मानसिक तथा मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई आवश्यक पर्ने मानसिक रोगका औषधिहरू निःशुल्क उपलब्ध गराउनेछ ।

(३) गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्वास्थ्य उपचारको लागि अस्पताल सम्म पहुँचका लागि रहेका अवरोधहरू हटाउन आवश्यक व्यवस्था गर्नेछ ।

(४) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित सबै अस्पतालका स्वास्थ्यकर्मीले अस्पतालमा उपलब्ध भए सम्मको गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचार सेवा प्राथमिकताका साथ अपाङ्गता भएका व्यक्ति लाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(५) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित पन्द्र शैया भन्दा बढी शैया भएका अस्पतालमा कम्तीमा दुई शैया अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सुरक्षित राख्नु पर्नेछ ।

१९. सहायक सामग्री:

क. यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने हरेक प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई निजहरूलाई आवश्यक पर्ने सहायक सामग्री बैजनाथ गाउँपालिकाले निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउनेछ ।

- ख. यसका निम्ति गाउँपालिकाले हरेक वार्षिक बजेट मार्फत बजेट विनियोजन गर्नेछ ।
- ग. विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सहायक सामग्री सकेसम्म स्थानीय तहमै उत्पादन गर्ने व्यवस्था गाउँपालिकाले मिलाउने छ ।
- घ. नेपालमा उपलब्ध हुन वा उत्पादन हुन नसक्ने सामग्रीहरू अन्य मुलुकहरूबाट झिकाउने र गाउँपालिकाले निःशुल्क रूपमा वितरण गर्नेछ ।
- ङ. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सहायक सामग्री र फिजियोथेरापी, स्पिच-थेरापी, दौतरी परामर्श सेवा जस्ता सेवाहरूलाई संघ तथा प्रदेश संगको समन्वयमा पालिकाको अस्पताल भित्र व्यवस्थापन गरि वडा स्तरबाट स्वास्थ्य तथा मनोसामाजिक परामर्श र रेफरल सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२०. अपाङ्गता समावेशी विकास:

- क. गाउँपालिकाको विकासका हरेक क्रियाकलापमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता गराइनेछ ।
- ख. विकासका हरेक क्रियाकलापमा योजना निर्माण देखि कार्यान्वयन र मूल्याङ्कन सम्म अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता गराइने छ ।
- ग. विकासका हरेक विधामा अपाङ्गता सवाल समावेश गरिनेछ ।
- घ. अपाङ्गता मैत्री विकास अवधारणाको संयन्त्र निर्माण गरिनेछ ।
- ङ. विकासको मूल प्रभावमा अपाङ्गताको विकास कार्यक्रम समावेश गरेर लैजानु पर्नेछ ।
- च. अपाङ्गता मैत्री बिपद जोखिम न्युनिकरण आवधिक योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- छ. गाउँपालिका तथा समुदाय स्तरमा रहने समुह, संघ सस्था, सहकारी तथा अन्य सबै प्रकारका संरचनाहरूमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अनिवार्य सहभागिता गराउने ।

२१. पहुँचयुक्तता:

- क. गाउँपालिकाले हरेक संयन्त्रहरू सबैका लागि पहुँचयोग्य बनाउनेछ ।
- ख. भौतिक संरचना निर्माण गर्दा पहुँचयुक्तता सुनिश्चितताका लागि सर्वमान्य ढाँचा (Universal Design), नेपाल सरकारका भवन निर्माण आचार संहिता विपरित हुने गरी कुनै पनि भौतिक संरचनाको स्वीकृति प्रदान गरिने छैन ।
- ग. शिक्षा, स्वास्थ्य, सार्वजनिक स्थान आदि क्षेत्रहरू सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सहज पहुँचयुक्त हुने गरि बनाइने छ ।
- घ. अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरू लाई सहज पहुँचयोग्य पठन सामग्री उपलब्ध गरिनेछ । गाउँपालिकाले जारी गर्ने हरेक सूचना तथा कार्यक्रमहरू सबैको सहभागिता मुलक अपाङ्गता मैत्री हुनुपर्नेछ ।

२२. जिविकोपार्जन:

- क. गाउँपालिकाले सम्पूर्ण पालिकावासी अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई शिक्षा, तालिम, सिपमूलक कार्यक्रम आदि मार्फत सिप विकास गर्नेछ ।
- ख. गाउँपालिकाले तालिम वा सिप प्रदान गरेका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई जिविकोपार्जनका निम्ति स्वरोजगार, घरेलु तथा साना उद्योग सञ्चालन गर्न लगानीको वातावरण बनाउने छ ।
- ग. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले व्यक्तिगत वा सामुहिक रूपमा उत्पादन गरेका विभिन्न उत्पादनको बजार व्यवस्था हुन नसकेमा सोको व्यवस्थापन गाउँपालिकाले गरि दिन सक्ने छ ।
- घ. कुनै पनि अपाङ्गता भएको व्यक्ति सडकमा मागेर बस्न पाउने छैन । कुनै न कुनै उत्पादन कार्यमा लगाइने छ वा पुनर्स्थापना केन्द्रमा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

२३. सहलियत र सुविधा:

- (१) यस गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई कृषि र स्वरोजगार मूलक व्यवसाय वा उद्यमशीलताका लागि अनुदान वा सहूलियत ब्याजदरमा ऋण उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्नेछ ।
- (२) यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित सवारी साधनको धनी वा सञ्चालकले अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई बस, लगायतका अन्य सार्वजनिक सवारी साधनबाट यात्रा गर्दा अनिवार्य रूपमा यात्रुभाडामा ५०% (पचास प्रतिशत) छुट उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिका सन्तान सम्बन्धी व्यवस्था

- (१) यस गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्रका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका दुई जना सन्तानलाई निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- (२) यस गाउँपालिका भित्र सञ्चालित अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई मात्र तालिम वा रोजगारी दिने वा रोजगारीको व्यवस्था गरिदिने सामाजिक संस्था, व्यापारिक वा औद्योगिक प्रतिष्ठानलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट सहूलियत ब्याज दरमा ऋण प्रवाह गर्ने व्यवस्था गर्नेछ ।

परिच्छेद-६

समिति तथा कोष

२५. अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समिति:

- (१) बैजनाथ गाउँपालिका भरिका सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने उद्देश्यले गाउँपालिकाले यो ऐन र अन्य प्रचलित कानूनले प्रदान गरेका सेवा, सुविधा तथा अधिकारको प्रयोग गर्नका लागि गाउँपालिका प्रमुखको अध्यक्षतामा एक अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समिति गठन गर्नेछ ।
- (२) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समितिमा देहाय बमोजिमका व्यक्तिहरू रहने छन् ।

क. गाउँपालिकाका प्रमुख- अध्यक्ष

ख. गाउँपालिकाको भौगोलिक क्षेत्र भित्र अपाङ्गता अधिकार, पुनर्स्थापना तथा अपाङ्गताको क्षेत्रमा ख्याति कमाएको र अपाङ्गता व्यवस्थापन कार्यमा कम्तीमा १० वर्षको अनुभव भएको अपाङ्गता भएको व्यक्ति मध्ये बाट गाउँ पालिकाको अध्यक्षले मनोनित गरेको एक जना व्यक्ति - उपाध्यक्ष

ग. राष्ट्रिय अपाङ्ग महासंघ नेपाल जिल्ला कार्यसमितिले सिफारिस गरेको प्रतिनिधिहरू एक जना महिला सहित २ जना - सदस्य

घ. अपाङ्गता अधिकार र पुनर्स्थापनाका क्षेत्रमा कम्तीमा ५ वर्ष कार्य अनुभव संगालेका व्यक्तिहरू मध्येबाट १ जना महिला पर्ने गरी अपाङ्गताको विविधता समेतलाई समेटेर गाउँपालिका द्वारा मनोनित ३ जना - सदस्य

ङ. महिला, दलित, आदिवासी जनाजाती लगाएत कम्तीमा १ जना महिला सहित २ जना- सदस्य

च. गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य

छ. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख - सदस्य

ज. अपाङ्गता परामर्श कक्ष हेर्ने कर्मचारी - सदस्य

झ. गाउँपालिकाका योजना शाखा प्रमुख - सदस्य

ञ. गाउँपालिकाका प्रमुखले तोकेको गाउँ कार्यपालिकाको सदस्यहरूबाट महिला १ जना - सदस्य

ट. गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय वा निजले तोकेको अधिकृत कर्मचारी — सदस्य सचिव

२६. अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समिति को काम कर्तव्य र अधिकार: (१) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन समिति को काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुने छ:

क. दिगो विकास कार्यक्रम र अपाङ्गता समावेशीकरण

ख. दिगो विकास लक्ष्यले समेटेका अपाङ्गता समावेशी कार्यक्रमहरू बाहेकका कार्यक्रमहरू पनि अपाङ्गता मैत्री बनाइने छ ।

ग. सिङ्गो अपाङ्गता वर्गको हितमा हुने गरी दिगो विकासलाई स्थानीयकरण गरिने छ ।

घ. विकासका हरेक क्षेत्रमा अपाङ्गता समावेश गरेर लैजाने छ ।

- ड. समितिले गाउँपालिकामा रहेका सबै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले पाउने अधिकार, उनिहरूले निर्वाह गर्नुपर्ने कर्तव्य र गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा आदिको एकद्वार प्रणालीबाट व्यवस्थापन गर्ने छ ।
- च. समितिले शिक्षा, स्वास्थ्य, तालिम, छात्रवृत्ति पहिचान आदिमा विशेष चासोका साथ समन्वय गरेर काम गर्नेछ ।
- छ. सेवा सुविधा तथा लगानीमा दोहोरो नपारेर सबैलाई व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा यस समितिको हुनेछ ।

२७. अपाङ्गता परामर्श कक्ष व्यवस्थापन:

(१) अपाङ्गता भएको व्यक्तिको हक, हितको संरक्षण, प्रवर्द्धन, गाउँपालिका मार्फत संचालित नीति तथा कार्यक्रमलाई अपाङ्गता समावेशी गराउन, गाउँपालिका बाट प्रवाह गर्ने सबै सेवाहरूलाई सरल बनाउनका लागि एक कर्मचारीको व्यवस्था गरि अपाङ्गताको विविधता सम्बन्धि तालिम प्रदान गरि गाउँपालिका बाट अपाङ्गता परामर्श कक्ष व्यवस्थापन गरिनेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम अपाङ्गता परामर्श कक्षले अपाङ्गता सम्बन्धि सम्पूर्ण कामको समन्वय गर्नेछ ।

२८. समन्वय समिति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हक हित संरक्षण सम्बन्धी विषयमा समन्वय गर्ने काम समेतको लागि यस गाउँपालिकामा अपाङ्गता अधिकार ऐन २०७४ को दफा ४२ बमोजिमको समन्वय समितिले दफा २६ बमोजिमको समितिको मातहतमा रहिकार्य गर्नेछ ।

२९. अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोष

(१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको हक हित र अधिकारको प्रवर्द्धन साथै अन्य सेवा तथा सुविधा प्रदान गर्नका लागि गाउँपालिकाले एक अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन् :

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) कुनै व्यक्ति वा संस्थाबाट सहयोग स्वरूप प्राप्त रकम,

(ग) विदेशी व्यक्ति, संघ वा संस्थाबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम ।

(च) गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोतबाट संकलन भएको रकम मध्यबाट गाउँपालिकाको निर्णयबाट विनियोजित रकम

(छ) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोषमा संघीय र प्रदेश सरकारबाट यस पालिकालाई प्राप्त कार्यक्रम र बजेट समेत कोषमा राखिनेछ र कोषको परिचालन अपाङ्गता समावेशी विकास अवधारणामा गरिनेछ ।

(३) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोषका लागि गाउँ सभाले निश्चित रकम राजश्व निर्धारण गरि कोषमा संकलन गर्नेछ ।

(४) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोषको बैंक खाता सञ्चालन प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत र लेखा अधिकृतको हस्ताक्षरमा बैंक खाता संचालन गरिनेछ ।

(५) अपाङ्गता अधिकार प्रवर्द्धन कोषको परिचालनका लागि गाउँ कार्यपालिकाले जारी गरेको निर्देशिका बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-७

विविध

३०. दायित्व: (१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, गराउने दायित्व अपाङ्गता व्यवस्थापन आदि समेतको दायित्व CRPD-२००६, दिगो विकास लक्ष्य, नेपालको संविधान-२०७२ को अनुसूचि ८ र ९ मा गरिएको व्यवस्था तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम बैजनाथ गाउँपालिकाको हुनेछ र राज्यका तर्फबाट अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई उपलब्ध गराइने सहयोग सहज रूपमा उपलब्ध गराउने दायित्व नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाको हुनेछ ।

(२) आफ्नो क्षेत्रमा रहेका अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई स्थानीय तवरबाट उपलब्ध हुन सक्ने सम्मका सेवा, सुविधा तथा अवसर उपलब्ध गराउने दायित्व बैजनाथ गाउँपालिकाको हुनेछ ।

(३) अपाङ्गता भएका व्यक्तिले विना भेदभाव अन्य व्यक्ति सरह समान रूपमा मर्यादित र प्रतिष्ठा पूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने वातावरणको सुनिश्चितताका लागि बैजनाथ गाउँपालिकाले आवश्यक उपायहरूको अवलम्बन गर्नेछ ।

(४) परिवारका सदस्यहरूले आफ्ना अभिभावक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको उचित पालन पोषण गर्नु पर्नेछ ।

- (५) यदि कसैले उपदफा (१) बमोजिम आफ्ना परिवारका अग्रज अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको ईज्जत आमद अनुसार पालन पोषण गरेन भने गाउँपालिकाले निजलाई तोकिएको प्रकृया पूरा गरी दण्ड जरिवाना समेत गर्न सक्नेछ ।
- (६) अपाङ्गता भएका कुनै व्यक्तिलाई उपचार नगराएमा थप जोखिममा पर्ने भएमा परिवारका सदस्य वा संरक्षकले निजलाई तत्काल उपचारको लागि गाउँपालिका भित्रको अस्पतालमा तुरुन्त पुर्याउनु पर्नेछ ।
- (७) कुनै पनि बहानामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई घर परिवारबाट निकाला गर्न वा अवहेलना गर्न पाइने छैन ।

(८) बैजनाथ गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिका परिवारलाई अपाङ्गता भएका व्यक्ति प्रतिको दायित्व निर्वाह गर्न सहयोग पुग्ने गरी स्वयं हेरचाह र स्याहार सुसार सम्बन्धी तालिम तथा अन्य आवश्यक सेवा सहायता उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

३१. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सामाजिक दायित्व:

- (१) प्रतिष्ठान तथा शैक्षिक संस्थाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्वास्थ्य, शिक्षा, रोजगारीका अवसरहरूको सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनका लागि आफ्नो आयबाट तोकिए बमोजिमको रकम सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत छुट्याउनु पर्नेछ ।
- (२) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत विकासका साझेदार (डेभलपमेण्ट पार्टनर) ले गाउँ विकास कार्यक्रममा खर्च गर्ने कुल रकम मध्ये बाट गाउँ कार्यपालिकाले निर्धारण गरिदिए बमोजिमको रकम अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सशक्तिकरण तथा यस ऐन बमोजिमको पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्यका लागि खर्च गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको रकम तोकिए बमोजिम उपयोग गरिनेछ ।
- (४) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित सवारी साधनहरूमा सवारी साधनका धनी वा सञ्चालकले सार्वजनिक यातायातका साधनमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि तोकिए बमोजिमको संख्यामा सिट सुरक्षित राख्नु पर्नेछ ।

३२. वर्गीकरणका आधारमा सेवा, सुविधामा प्राथमिकता दिन सकिने: (१) अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई यस गाउँपालिकाको तर्फबाट कुनै सेवा, सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराउँदा अपाङ्गताको मात्रा, गम्भिरता तथा निजको आर्थिक अवस्थाका आधारमा प्राथमिकता दिइने छ ।

३३. सचेतना/ जनचेतना:

- (१) अपाङ्गताको रोकथाम र अपाङ्गताका सम्बन्धमा आम जनसमुदायमा सचेतना अभिवृद्धिका लागि गाउँपालिकाले नियमित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेछ ।
- (२) अपाङ्गता विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्यका लागि गाउँपालिकाले रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका आदिमा नियमित जनचेतना मूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- (३) यस्ता कार्यक्रमहरू गर्दा सकेसम्म सबै सरोकारवाला हरूलाई समावेश गरेर सञ्चालन गरिने छ । चेतनाका अभावमा गाउँपालिकाले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू विरुद्ध कुनै प्रकारको विभेद जन्य व्यवहार हुन दिइने छैन ।

३४. घुम्ती सेवा सञ्चालन गर्न सक्ने: अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिमको सेवा सुविधा तथा परिचयपत्र सहज रूपमा उपलब्ध गराउनका लागि गाउँपालिकाले तोकिए बमोजिम घुम्ती सेवा सञ्चालन गर्नेछ ।

३५. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि बैजनाथ गाउँपालिकाले आवश्यक नियम विनियम, कार्यविधि, मापदण्ड आदि बनाइ लागू गर्न सक्नेछ ।

आज्ञाले,
दान बहादुर ऐडी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत